

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2008 m. gruodžio 18 d.¹

I — Įžanga

1. Nuo Turkijos karinių pajėgų įsiveržimo 1974 m. Kipro sala faktiškai yra padalyta į pietinę graikiškąją ir šiaurinę turkiškąją dalis. Kipro Respublika yra pagal tarptautinę teisę tarptautinės bendrijos pripažinta valstybė ir nors *de jure* atstovauja visam Kiprui, *de facto* kontroliuoja tik pietinę salos dalį. Šiaurinėje dalyje įsikūrė tik Turkijos pripažįstama Šiaurės Kipro Turkų Respublika (ŠKTR)².

2. Nors Jungtinių Tautų Organizacijos ir ES remtų derybų dėl suvienijimo nepavyko baigti sėkmingai, 2004 m. Kipro Respublika prisijungė prie ES. Papildomu protokolu prie Stojimo sutarties buvo atidėtas *acquis communautaire* taikymas tose salos dalyse, kuriose Kipro Respublika nevykdo suvereniteto.

3. Kai sala buvo dalijama, pasitraukė ir buvo ištremta daug abiejų tautinių grupių atstovų. Daug ištremtųjų reikalauja nuosavybės teisių į nekilnojamąjį turtą, kurį buvo priversti palikti³. Kipro graikų paliktas nekilnojamas turtas ŠKTR ten laikomas perėjusiu valstybės žinion. ŠKTR institucijos daug tokio nekilnojamojo turto perleido privatiems asmenims. Kaip turėtų būti elgiamasi su ištremtųjų reikalavimais į nuosavybę – vienas iš neišspręstų derybų dėl suvienijimo klausimų.

4. Šiame jautriame kontekste vyksta teisinis ginčas tarp M. Apostolides ir Jungtinės Karalystės piliečių sutuoktinių poros Orams. Ši pora nekilnojamąjį turtą Šiaurės Kipre įsigijo iš privataus asmens. M. Apostolides, kurio šeima buvo ištremta iš salos Šiaurės, reikalauja nuosavybės teisių į šį nekilnojamąjį turtą. Pagal jo ieškinį Nikosijos apylinkės

1 — Originalo kalba: vokiečių.

2 — Dėl istorinės raidos taip pat žr. 1994 m. balandžio 20 d. generalinio advokato C. C. Gulmann išvadą byloje *Anastasiou ir kt.* (C-432/93, Rink. p. I-3087, 9–13 punktai).

3 — 2005 m. Europos žmogaus teisių teisme buvo nagrinėjama 1 400 peticijų prieš Turkiją, daugiausia pateiktų Kipro graikų dėl nuosavybės teisių pažeidimo (žr. 2005 m. gruodžio 22 d. EŽTT sprendimą *Xenides-Arestis prieš Turkiją*, Nr. 46347/99, § 38, t. y. EŽTT sprendimas *Xenides-Arestis II*).

teismas (graikiškosios Kipro dalies teismas) sutuoktiniams Orams nurodė atlaisvinti sklypą ir sumokėti įvairias pinigines išmokas. M. Apostolides Jungtinėje Karalystėje kreipėsi dėl šio sprendimo pripažinimo ir vykdymo.

II — Teisinis pagrindas

A — Protokolas Nr. 10 dėl Kipro

6. Prie 2003 m. Stojimo akto pridedamas Protokolas Nr. 10 dėl Kipro⁵ išdėstytas taip:

„Aukštosios susitariančios šalys,

5. Teismo sprendimo vykdymo bylą nagrinėjęs *Court of Appeal* iškėlė klausimą, ar Jungtinės Karalystės teismai privalo tai daryti pagal 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo⁴. Abejonių kyla todėl, kad sprendimas susijęs su sklypu toje Kipro teritorijoje, kurioje Kipro Respublika nevykdo suvereniteto ir kurioje dėl to yra atidėtas Bendrijos teisės taikymas. Be to, įteikiant bylos iškėlimo dokumentus sutuoktinių Orams gyvenamojoje vietoje, turkiškoje Kipro dalyje, buvo padaryta pažeidimų.

dar kartą patvirtindamos savo įsipareigojimą dėl viską apimančio Kipro problemos sprendimo laikantis atitinkamų Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijų, taip pat savo tvirtą nuostatą remti Jungtinių Tautų generalinio sekretoriaus pastangas šiam tikslui pasiekti,

manydamos, kad viską apimantis Kipro problemos sprendimas dar nepasiektas,

4 — OL L 12, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 4 t., p. 42.

5 — Aktas dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų – Protokolas Nr. 10 dėl Kipro, OL L 236, p. 955.

manydamos, kad, atsižvelgiant į tai, būtina numatyti *acquis* taikymo atidėjimą tose Kipro Respublikos teritorijos dalyse, kuriose Kipro Respublikos Vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės,

manydamos, kad, atsižvelgiant į tai, jokia šio Protokolo nuostata netrukdo imtis priemonių šiam tikslui pasiekti,

manydamos, kad, kai Kipro problema bus išspręsta, šis atidėjimas turėtų būti panaikintas,

manydamos, kad tos priemonės neturėtų daryti poveikio *acquis* taikymui Stojimo sutartyje nustatytais sąlygomis visoje likusioje Kipro Respublikos teritorijoje,

manydamos, kad Europos Sąjunga yra pasirengusi suderinti tokio sprendimo sąlygas su principais, kuriais yra grindžiama ES,

susitarė dėl šių nuostatų:

1 straipsnis

manydamos, kad būtina numatyti sąlygas, kuriomis atitinkamos ES teisės nuostatos bus taikomos pasienio ruožui tarp minėtų teritorijos dalių, taip pat ir tų teritorijos dalių, kuriose Kipro Respublikos Vyriausybė vykdo veiksmingą kontrolę, ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės Rytų suverenios bazių teritorijos,

1. *Acquis* taikymas atidedamas tose Kipro Respublikos teritorijos dalyse, kuriose Kipro Respublikos Vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės.

siekdamos, kad Kipro įstojimas į Europos Sąjungą būtų naudingas visiems Kipro piliečiams ir skatintų pilietinę taiką ir susitaikymą,

2. Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu, vieningai sprendžia dėl 1 dalyje nustatyto atidėjimo panaikinimo.

2 straipsnis

gomis visoje likusioje Kipro Respublikos teritorijos dalyje.

1. Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu, vieningai apibrėžia sąlygas, kuriomis ES teisės nuostatos taikomos pasienio ruožui tarp 1 straipsnyje minėtų teritorijos dalių ir tų teritorijos dalių, kuriose Kipro Respublikos Vyriausybė vykdo veiksmingą kontrolę.

4 straipsnis

2. Taikant Protokolo dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės suverenų bazių teritorijų Kipre priedo IV dalį, siena tarp Rytų suverenios bazių teritorijos ir 1 straipsnyje minėtų teritorijos dalių laikoma Suverenų bazių teritorijų išorės sienų dalimi tol, kol galioja *acquis* taikymo atidėjimas pagal 1 straipsnį.

Tuo atveju, jei problema bus išspręsta, Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu, vieningai sprendžia dėl Kipro stojimo į Europos Sąjungą sąlygų patikslinimo Kipro turkų bendruomenės atžvilgiu.“

3 straipsnis

B — *Reglamentas Nr. 44/2001*

1. Jokia šio Protokolo nuostata netrukdo imtis priemonių 1 straipsnyje minėtų teritorijos dalių ekonominei plėtrai skatinti.

7. Pagal Reglamento Nr. 44/2001 1 straipsnio 1 dalį šis reglamentas taikomas civilinėse ir komercinėse bylose.

2. Tos priemonės nedaro poveikio *acquis* taikymui Stojimo sutartyje nustatytais sąly-

8. Reglamento II skyriuje išdėstytos nuostatos apie jurisdikciją. Šio skyriaus

6 skirsnį sudaro nuostatos apie išimtinę 10. 34 straipsnyje nustatyta: jurisdikciją. 22 straipsnyje nurodyta:

„Teismo sprendimas nėra pripažįstamas:

„Toliau išvardyti teismai turi išimtinę jurisdikciją, neatsižvelgiant į nuolatinę gyvenamąją vietą:

- 1) jei toks pripažinimas aiškiai prieštarauja valstybės narės, kurioje prašoma jį pripažinti, viešajai tvarkai;
 - 2) jei jis buvo priimtas atsakovui nedalyvaujant procese, ir jei atsakovas neturėjo galimybės laiku ir tinkamu būdu gauti bylos iškėlimo arba lygiavertio dokumento, kad galėtų susitarti dėl savo gynybos, išskyrus jei atsakovas nepradėjo proceso siekdamas apskūsti tokį sprendimą, kai tai jam buvo įmanoma padaryti [kai sprendimas priimtas už akių, jei bylos iškėlimo arba lygiavertis dokumentas atsakovui nebuvo įteiktas arba paskelbtas laiku ir taip, kad jis galėtų pasirengti gynybai, išskyrus tuos atvejus, kai atsakovas neapskundė tokio sprendimo, nors galėjo tai padaryti];
9. Reglamento 33–37 straipsniuose reglamentuojamas sprendimų pripažinimas. 33 straipsnyje pirmiausia įtvirtintas bendras principas, kad kitos valstybės narės teismo sprendimai turi būti pripažinti be specialaus proceso. 34 ir 35 straipsniai nustato priežastis, dėl kurių išimtiniais atvejais gali būti atsisakyta pripažinti sprendimą.
- <...>“

11. 35 straipsnyje nustatyta jurisdikcijos taisyklių nesilaikymo reikšmė sprendimo pripažinimui:

teigimu, šį sklypą 2002 m. jie nusipirko iš trečiojo asmens. Jame jie pasistatė vilą, kurioje paprastai gyvena per atostogas.

„1) Be to, sprendimas nėra pripažįstamas, jei jis prieštarauja II skyriaus 3, 4 ar 6 skirsniams, o taip pat 72 straipsnyje numatytu atveju.

<...>

3) Priklausomai nuo 1 dalies, kilmės valstybės narės teismo jurisdikcija gali nebūti peržiūrima [Išskyrus 1 dalies nuostatose numatytus atvejus, negalima tikrinti kilmės valstybės narės teismų jurisdikcijos]. 34 straipsnio 1 punkte minimas viešosios tvarkos kriterijus negali būti taikomas taisyklėms dėl jurisdikcijos.“

13. M. Apostolides Nikosijos apylinkės teisme pareiškė ieškinį D. Ch. Orams ir L. E. Orams. 2004 m. spalio 26 d. raštu teismas iškvietė atsakovus. Tą pačią dieną bylos iškėlimo dokumentus, kuriuose buvo nurodytas sutuoktinių Orams adresas Jungtinėje Karalystėje, Nikosijos apylinkės teismo kurjeris perdavė sklype Lapithos buvusiai L. E. Orams. Jis neprisistatė L. E. Orams esąs teismo kurjeris, o tik nurodė, kad yra „pasiuntinys“ ir kad nežino įteikiamų dokumentų pobūdžio.

14. Bylos iškėlimo dokumentai buvo parašyti graikų kalba, kuri šiaurinėje salos dalyje nėra plačiai paplitusi, tačiau yra viena iš Kipro Respublikos valstybinių kalbų. Sutuoktiniai Orams nesupranta graikiškai. Vis dėlto L. E. Orams suvokė, kad tai buvo oficialūs teisiniai dokumentai.

III — Faktinės aplinkybės, procesas ir prejudiciniai klausimai

12. Pagal Kipro Respublikos teisę M. Apostolides yra Lapithos, Kirėnijos apylinkėje, kuri yra toje Kipro Respublikos teritorijos dalyje, kurioje Kipro Respublikos vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės, esančio sklypo savininkas. Sutuoktinių Orams

15. Pagal Kipro Respublikos teisę ieškovas gali prašyti priimti sprendimą už akių, jei atsakovas per 10 dienų nuo bylos iškėlimo dokumento įteikimo neatvyksta į teismą. Graikų kalba tai buvo nurodyta bylos iškėlimo dokumento pradžioje. Atvykimas į teismą yra procesinis veiksmas, nereikalaujantis pateikti gynybos atsikirtimų.

16. L. E. Orams teigimu, 2004 m. spalio 29 d., penktadienį, ji pradėjo ieškoti jai atstovauti galinčio advokato. Tik 2004 m. lapkričio 2 d. ji galėjo pasikonsultuoti su advokatu Liatsos. Tą dieną Liatsos jai bendrais bruožais išvertė bylos iškėlimo dokumentą, tačiau nurodė negalintis veikti jos vardu, nes neturi teisės atstovauti Kipro Respublikos teismuose. L. E. Orams jis rekomendavo kreiptis į advokatą Osman, kuris dalyvavo perkant sklypą, tačiau šis buvo išėjęs į pensiją. 2004 m. lapkričio 3 d. L. E. Orams pavyko susitikti su advokato Osman dukra, kuri perėmė jo kontorą. Ši informavo L. E. Orams, kad neturi teisės atstovauti Kipro Respublikos teismuose. Tuomet L. E. Orams buvo pasiūlyta kreiptis į advokatą Gunes Mentės.

2) nedelsiant leisti M. Apostolides laisvai naudotis sklypu;

3) sumokėti M. Apostolides įvairias sumas ypatingai žalai atlyginti ir dėl neteisėto nuosavybės teisių apribojimo negautų pajamų kasmetines atlyginimą (t. y. nuomą) iki visiško sprendimo įvykdymo su palūkanomis;

17. Tik 2004 m. lapkričio 5 d., penktadienį, 17 val. L. E. Orams pavyko susitikti su G. Mentės, kuris, jos teigimu, buvo vienas iš kelių šiaurinės salos dalies advokatų, turinčių teisę atstovauti Kipro Respublikos teismuose, ir kuris šiek tiek suprato graikiškai. L. E. Orams įgaliojo G. Mentės atstovauti jai ir jos sutuoktiniui šioje byloje. G. Mentės pranešė L. E. Orams, kad artimiausią pirmadienį, 2004 m. lapkričio 8 d., nuvyks į Nikosijos apylinkės teismą.

4) susilaikyti asmeniškai ir per atstovus nuo neteisėtų veiksmų sklypo atžvilgiu;

5) atlyginti įvairias bylinėjimosi išlaidas (su palūkanomis).

18. Kadangi 2004 m. lapkričio 9 d., antradienį, niekas neatvyko į teismą, šis teismas sprendimu už akių atsakovams nurodė:

1) nugriauti sklype pasistatytą vilą, baseiną ir tvorą;

19. 2004 m. lapkričio 15 d. buvo pateikti D. C. Orams ir L. E. Orams atstovavimo teisme įgaliojimai ir prašymai panaikinti sprendimus už akių.

20. Pagal Kipro Respublikos teisę atsakovas, kad pasiektų sprendimo už akių panaikinimą, turi pateikti įtikinamų atsikirtimų („arguable defence“) į jam pareikštą ieškinį. Surinkus įrodymus ir įvykus teismo posėdžiui, 2005 m. balandžio 19 d. Nikosijos apylinkės teismas nusprendė, kad nebuvo pateikta jokių įtikinamų atsikirtimų į ieškinį. 2006 m. gruodžio 21 d. Kipro Respublikos Aukščiausiasis teismas atmetė sutuoktinių Orams apeliacinį skundą dėl šio sprendimo.

21. 2005 m. spalio 18 d. M. Apostolides pateikė prašymą dėl 2004 m. lapkričio 9 d. Sprendimo už akių ir 2005 m. balandžio 19 d. Nikosijos apylinkės teismo sprendimo vykdymo pagal Reglamentą Nr. 44/2001. 2005 m. spalio 21 d. *High Court of Justice (England & Wales) Queen's Bench Division Master* nurodė, kad šie sprendimai yra vykdytini Anglijoje.

22. Šią nutartį sutuoktiniai Orams, remdamiesi Reglamento Nr. 44/2001 43 straipsniu, sėkmingai apskundė *High Court* (teisėjas Jack). Remdamasis Reglamento Nr. 44/2001 44 straipsniu, M. Apostolides dėl šio sprendimo pateikė apeliacinį skundą *Court of Appeal*, kuris 2007 m. birželio 19 d. Nutartimi (gauta 2007 m. rugsėjo 14 d.) Teisingumo Teismui pateikė šiuos prejudicinius klausimus.

1. Ar *acquis communautaire* taikymo šiaurinėje dalyje atidėjimu pagal 2003 m. Kipro stojimo į ES akto Protokolo Nr. 10 1 straipsnio 1 dalį valstybės narės teismui draudžiama pripažinti ir vykdyti Kipro Respublikos vyriausybės kontroliuojamos dalies teismo priimtą sprendimą dėl sklypo šiaurinėje dalyje, kai tokio pripažinimo ir vykdymo prašoma pagal 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo, kuris yra *acquis communautaire* dalis?
2. Ar Reglamento Nr. 44/2001 35 straipsnio 1 dalis suteikia teisę valstybės narės teismui arba jį įpareigoja atsisakyti pripažinti ir vykdyti kitos valstybės narės teismų priimtą sprendimą dėl sklypo pastarosios valstybės narės dalyje, kurioje šios valstybės narės vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės? Ar toks sprendimas pažeidžia Reglamento Nr. 44/2001 22 straipsnį?
3. Ar valstybės narės dalies, kurioje šios valstybės vyriausybė vykdo veiksmingą kontrolę, teismo sprendimas dėl šios valstybės dalyje, kurioje šios valstybės vyriausybė nevykdo veiksmingos kont-

rolės, esančio sklypo gali būti nepripažintas ir nevykdomas pagal Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punktą motyvuojant tuo, kad šis sprendimas realiai negali būti įvykdytas sklypo buvimo vietoje, nors sprendimas yra vykdytinas šios valstybės narės vyriausybės kontroliuojamoje dalyje?

už akių, vykdymą arba sprendimą, priimtą dėl prašymo panaikinti šį sprendimą, tuo pagrindu, kad bylos iškėlimo dokumentas jam nebuvo įteiktas laiku ir tokiu būdu, kad jis galėtų pasirengti gynybai prieš priimant pirmąjį sprendimą?

4. Jei

Ar svarbu tai, kad buvo išnagrinėti tik tie atsikirtimai, kuriuos atsakovas pateikė į jam pareikštą ieškinį?

— atsakovo atžvilgiu yra priimtas sprendimas už akių,

— kurį atsakovas vėliau apskundė jį priėmusiame teisme, tačiau

— išsamiai ir teisingai išnagrinėjus bylą jo skundas buvo atmestas tuo pagrindu, kad jis nesugebėjo pateikti įtikinamų atsikirtimų (reikalaujamų pagal nacionalinę teisę, kad būtų panaikintas toks sprendimas),

— ar pagal Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 dalį atsakovas gali apskūsti pirmojo sprendimo, priimto

5. Kokie veiksniai yra svarbūs taikant Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 dalies kriterijų, t. y. nustatant, ar „bylos iškėlimo arba lygiavertis dokumentas atsakovui <...> buvo įteiktas <...> laiku ir tokiu būdu, kad jis galėtų pasirengti gynybai“? Konkrečiaiariant:

a) Jei dokumentas faktiškai buvo įteiktas atsakovui, ar svarbu įvertinti atsakovo arba jo advokatų veiksmus (ar neveikimą) po įteikimo?

b) Kokia konkrečiau atsakovo arba jo advokatų elgesio ir sunkumų, su kuriais jie susidūrė, svarba?

- c) Ar svarbu tai, kad atsakovo advokatas galėjo atlikti procesinius atvykimo į teismą formalumus prieš sprendimo už akių priėmimą?

reglamente pateikiamos nuostatos, *susijusios teritorijos*.

23. Procese Teisingumo Teisme M. Apostolides, sutuoktiniai Orams, Graikijos, Lenkijos ir Kipro vyriausybės bei Europos Bendrijos Komisija pateikė pastabas raštu ir žodžiu.

26. Teritorinė Bendrijos teisės taikymo sritis pagal EB 299 straipsnį atitinka valstybių narių teritoriją, išskyrus konkrečias šioje nuostatoje apibrėžtas teritorijas. EB sutarties trečiosios dalies IV antraštinės dalies nuostatos apie laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę galioja Jungtinei Karalystei, Airijai ir Danijai, tiesa, pagal EB 69 straipsnį kartu su jame nurodytais protokolais. Jungtinė Karalystė ir Airija šiuo pagrindu pasirinko taikyti Reglamentą Nr. 44/2001, Danija – ne⁶. Todėl reglamentas galioja Jungtinėje Karalystėje ir, laikantis Protokolo Nr. 10, Kipro Respublikoje.

IV — Teisinis vertinimas

A — Pirmasis prejudicinis klausimas

24. Pirmuoju klausimu *Court of Appeal* iš esmės klausia, ar Protokolo Nr. 10 1 straipsnio 1 dalyje numatytas *acquis communautaire* taikymo atidėjimas prieštarauja sprendimo, susijusio su nuosavybės reikalavimais į toje teritorijoje esantį sklypą, pripažinimui ir vykdymui pagal Reglamento Nr. 44/2001.

25. Siekiant atsakyti į šį klausimą pirmiausia reikia nurodyti skirtumą tarp Reglamento Nr. 44/2001 teritorinės *taikymo srities* ir su procesais bei sprendimais, kurių atžvilgiu

27. Reglamentu Nr. 44/2001 nustatoma teismų jurisdikcija jo teritorinėje taikymo srityje ir reglamentuojamas šių teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas kitoje valstybėje narėje, nei buvo priimtas sprendimas. Tačiau reglamente nėra nuostatų dėl trečiųjų valstybių teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Bendrijoje arba valstybių narių

6 — Žr. Reglamento Nr. 44/2001 1 straipsnio 3 dalį ir jo 20–21 konstatuojamąsias dalis.

teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo trečiojoje šalyje.

30. Taigi reikia išsiaiškinti Protokolo Nr. 10 poveikį Reglamento Nr. 44/2001 taikymo sričiai ir susijusiai teritorijai.

28. Reikia skirti Reglamento Nr. 44/2001 teritorinę taikymo sritį ir *susijusią teritoriją*, t. y. teritoriją, su kuria gali būti susiję valstybės narės teismo sprendimai, kurie yra pripažintini ir vykdytini pagal reglamentą. Susijusi teritorija peržengia taikymo srities ribas ir apima trečiąsias šalis. Todėl reglamentas taip pat taikomas ginčams, susijusiems su trečiojomis šalimis.

31. Šalys sutaria dėl to, kad Protokolo 1 straipsnio 1 dalyje numatytas *acquis communautaire* taikymo atidėjimas tose Kipro Respublikos dalyse, kuriose Kipro Respublikos vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės, riboja teritorinę Reglamento Nr. 44/2001 taikymo sritį. Dėl šios priežasties valstybės narės teismo sprendimo pripažinimas ir vykdymas šiaurinėje Kipro dalyje negali būti grindžiamas reglamentu. Taip pat neatrodo įmanoma šioje Kipro dalyje esančio teismo sprendimą pagal reglamentą pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje narėje.

29. Teisingumo Teismas tai patvirtino sprendime *Uwusu*⁷ ir nuomonėje dėl Lugano konvencijos⁸. Pagal šią praktiką reglamento taikymui reikšmingas užsienio elementas gali atsirasti ir remiantis ginčijamo įvykio vieta trečiojoje valstybėje.⁹ Reglamentas kaip tik turi pašalinti vidaus rinkos veikimo kliūtis, kurių gali atsirasti dėl skirtingų nacionalinės teisės nuostatų dėl tarptautinės teismų jurisdikcijos bei užsienio teismų sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Teisingumo Teismo manymu, šie skirtumai turi neigiamą poveikį vidaus rinkai ir tada, kai jie susiję su sprendimais, turinčiais ryšį tik su trečiąja valstybe¹⁰.

32. Vis dėlto *Court of Appeal* nesusiduria nė su viena iš šių situacijų. Iš tiesų jis turi nuspręsti dėl prašymo Jungtinėje Karalystėje vykdyti teismo, esančio Kipro Respublikos kontroliuojamoje teritorijoje, sprendimą. Todėl Reglamento Nr. 44/2001 teritorinės taikymo srities apribojimas Protokolu Nr. 10 neturi įtakos nagrinėjamai bylai.

33. Tik sutuoktiniai Orams laikosi nuomonės, kad pagal Protokolą reglamentas netaikomas ir sprendimams, kurie buvo

7 — 2005 m. kovo 1 d. Sprendimas *Owusu* (C-281/02, Rink. p. I-1383, 29 punktas).

8 — 2006 m. vasario 7 d. Teisingumo Teismo nuomonė 1/03 (Rink. p. I-1145, 143 punktas).

9 — Sprendimas *Owusu* (minėtas šios išvados 7 išnašoje, 26 punktas) ir Teisingumo Teismo nuomonė 1/03 (minėta 8 išnašoje, 145 punktas).

10 — Sprendimas *Owusu* (minėtas šios išvados 7 išnašoje, 34 punktas).

priimti jo teritorinėje taikymo srityje ir turi būti ten pripažinti ir vykdomi, tačiau yra susiję teisiniu santykiu, susijusiu su Kipro Respublikos nekontroliuojamomis teritorijomis.

hierarchiją turi viršenybę antrinės teisės atžvilgiu, reglamentas galiausiai skirtas EB sutarties tikslams pasiekti¹².

34. Kaip pabrėžia kitos bylos šalys, jau pati Protokolo 1 straipsnio 1 dalies formuluotė prieštarauja tokiam supratimui. Šioje nuostatoje kalbama būtent apie *acquis communautaire* taikymo atidėjimą šioje teritorijoje, o ne su šia teritorija *susijusiais* atvejais.

35. Be to, Stojimo akto nuostatos, kuriomis leidžiamos išimtys ir nukrypimai nuo Sutarties nuostatų, pagal nusistovėjusią praktiką, atsižvelgiant į atitinkamas Sutarties nuostatas, turi būti aiškinamos siaurai ir apribotos tuo, kas būtinai reikalinga¹¹.

36. Net jei nagrinėjamu atveju *acquis communautaire* taikymo atidėjimas susijęs ne tiesiogiai su pirmine Bendrijos teise, o su Reglamentu Nr. 44/2001, šis išaiškinimas gali būti taikomas ir pastarajam. Nors Stojimo aktas (įskaitant Protokolą) pagal normų

37. Atitinkamai pagal 65 straipsnį, kuriuo pagrįstas Reglamentas Nr. 44/2001, aiškiai suteikiama teisė imtis priemonių teisminių ir neteisminių sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimui bei vykdymui tobulinti ir supaprastinti tokiu mastu, *kokio reikia vidaus rinkai deramai veikti*. Be abejonės, aiškus teismų jurisdikcijos Bendrijoje atribojimas bei sprendimų pripažinimas ir vykdymas skatina naudojimąsi pagrindinėmis laisvėmis. Šis atribojimas iš tiesų palengvina reikalavimų, susijusių su tarpvalstybiniu prekių tiekimu, paslaugų teikimu ar kapitalo pervedimais bei naudojimusi laisvu asmenų judėjimu, įgyvendinimą.

38. Todėl Protokolą Nr. 10 reikia aiškinti taip, kad Reglamento Nr. 44/2001 taikymas atidėtas tik tiek, kiek būtinai reikalinga. Ypač reikia atsižvelgti į Protokolo prasmę ir tikslus.

11 — Žr. 1979 m. kovo 29 d. Sprendimą *Komisija prieš Jungtinę Karalystę* (231/78, Rink. p. 1447, 13 punktas); 1988 m. vasario 25 d. Sprendimą *Komisija prieš Graikiją* (194/85 ir 241/85, Rink. p. 1037, 19-21 punktai); 1989 m. gruodžio 14 d. Sprendimą *Aegean* (C-3/87, Rink. p. 4459, 39 punktas) ir 1998 m. gruodžio 3 d. Sprendimą *Kappahl* (C-233/97, Rink. p. I-8069, 18 punktas).

12 — Žr. Reglamento Nr. 44/2001 antrą konstatuojamąją dalį, kurioje nurodytas ryšys su vidaus rinkos sukūrimu.

39. Pagal sutampančią bylos šalių nuomonę *acquis communautaire* taikymo atidėjimu siekta sudaryti galimybę Kipro Respublikai prisijungti prie ES, net ir nepavykus sėkmingai baigti derybų dėl suvienijimo. Taip siekta išvengti situacijos, kai Kipro Respublika, kaip valstybė narė, pažeidžia Bendrijos teisę dėl to, kad faktiškai ji neturi galimybės taikyti *acquis communautaire* nuostatų visoje valstybės teritorijoje.

40. Kaip pabrėžia Komisija, vis dėlto nebuvo siekiama atsisakyti taikyti visų Bendrijos teisės nuostatų, susijusių su Kipro turkų bendruomenės kontroliuojamomis teritorijomis. Taigi atidėjus *acquis communautaire* taikymą nedraudžiamos minėtų teritorijų ekonominės plėtros skatinimo priemonės pagal Protokolo 3 straipsnio 1 dalį¹³. Be to, remiantis Protokolo 2 straipsniu, Tarybos reglamentu (EB) Nr. 866/2004¹⁴ buvo priimtose nuostatos dėl prekių ir asmenų judėjimo tarp skirtingų teritorijų.

41. Šios nuostatos neprieštarauja Protokolo tikslui – nepaisant ribotos faktinės valstybės teritorijos kontrolės sudaryti galimybę Kipro

Respublikai įstoti į Europos Sąjungą, bet skatina abiejų šalies dalių susivienijimą.

42. Taip pat nagrinėjamoje situacijoje siekiant minėto Protokolo tikslo nereikia atidėti Reglamento Nr. 44/2001 taikymo. Nikosijos apylinkės teismo sprendimų pripažinimas ir vykdymas Jungtinėje Karalystėje nesukuria jokių neįvykdomų Kipro Respublikos įpareigojimų Šiaurės Kipro atžvilgiu, dėl kurių ji pažeistų Bendrijos teisę. Iš tikrųjų turi veikti tik Jungtinės Karalystės teismai.

43. Tačiau sutuoktiniai Orams nurodo kitą Protokolo tikslą – pasiekti išsamų Kipro klausimo sureguliaciją, atitinkantį tam tikras Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijas¹⁵, kuris išdėstytas pirmoje Protokolo konstatuojamojoje dalyje. Gincijamu Nikosijos apylinkės teismo sprendimu užbėgama už akių tokiame išsamiam nuosavybės klausimų sureguliacijai. Todėl jo pripažinimas ir vykdymas prieštarauja Protokolo tikslams ir atitinkamoms Jungtinių Tautų rezoliucijoms.

13 — Šio tikslo siekiama 2006 m. vasario 27 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 389/2004, nustatančiu finansinės paramos priemonę Kipro turkų bendruomenės ekonominei plėtrai skatinti, ir iš dalies keičiančiu Reglamentą (EB) Nr. 2667/2000 dėl Europos rekonstrukcijos agentūros (OL L 65, p. 5).

14 — 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 866/2004 dėl režimo pagal Stojimo akto 10 protokolo 2 straipsnį (OL L 161, p. 128, klaidų ištaisymas OL L 206, p. 51; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 1 sk., 5 t., p. 107-112).

15 — Saugumo Tarybos rezoliucijas dėl Kipro yra Jungtinių Tautų taikos palaikymo pajėgų Kipre (UNFICYP) galima rasti svetainėje www.unficy.org/nqcontent.cfm?a_id=1636.

44. Tačiau dėl šio prieštaravimo negalima nuspręsti apskritai netaikyti Reglamento Nr. 44/2001 valstybėse narėse, jei kurios nors valstybės narės teismo sprendimai yra susiję su šiaurine Kipro dalimi.

duoti įvairialypius teisinius santykius, kuriems būtų naudingas Kipro Respublikos teismų sprendimų pripažinimas ir vykdymas kitose valstybėse narėse bei reglamento jurisdikcijos taisyklių taikymas ir subjektams, įsikūrusiems šiaurinėje Kipro dalyje.

45. Tiesa, kad Saugumo Taryba ne kartą ragino užtikrinti Kipre taiką ir teritorinį šalies integralumą. Šiame kontekste ji taip pat kvietė tarptautinę bendriją susilaikyti nuo bet ko, kas aštrina Kipro konfliktą¹⁶. Vis dėlto iš šių labiau bendro pobūdžio raginimų negalima kildinti pareigos nepripažinti Kipro graikų teismų sprendimų, susijusių su nuosavybės reikalavimais į Kipro turkų teritorijoje esančius sklypus.

47. Dėl šios priežasties šalys taip pat nesusitaria, ar čia ginčijamo sprendimo pripažinimas ir vykdymas yra naudingas, ar žalingas galutiniam nuosavybės klausimų reglamentavimui. M. Apostolides teigia, kad nusavintų sklypų ŠKTR perleidimas kitų valstybių narių piliečiams apsunkina vėlesnį jų grąžinimą abipusiu sprendimu. Jei asmenys, kurių situacija tokia kaip M. Apostolides, remdamiesi nuosavybės teise į šiuos sklypus, galėtų pareikšti ieškinius kitose valstybėse narėse, tai atbaidytų potencialius igijėjus.

46. Be to, nėra nieko, iš ko būtų galima spręsti, kad reglamento taikymas apskritai aštrina Kipro konfliktą. Jis taip pat gali turėti priešingą poveikį ir skatinti ekonominių santykių normalizavimą. Būtent dėl demarkacinės linijos tarp abiejų Kipro dalių atvėrimo prekių ir asmenų judėjimui¹⁷ galima įsivaiz-

48. Čia nebūtina galutinai nuspręsti, kokią poveikį reglamento taikymo atidėjimas su Šiaurės Kipru susijusioms byloms turi politiniam Kipro konflikto sprendimo procesui. Reglamento taikymo negalima susieti su sudėtingais tokio pobūdžio politiniais vertinimais. Tai prieštarautų teisinio saugumo principui, kurio laikymasis yra vienas iš

16 — Be to, žr. 1974 m. liepos 20 d. Rezoliuciją Nr. 353 (1974 m.), 1983 m. lapkričio 18 d. Rezoliuciją Nr. 541 (1983 m.) ir 1999 m. birželio 29 d. Rezoliuciją Nr. 1251 (1999 m.).

17 — Dėl asmenų ir prekių judėjimo raidos žr. 2008 m. rugpjūčio 27 d. Komisijos pranešimą – Metinis pranešimas dėl 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 866/2004 įgyvendinimo ir iš jo taikymo atsiradusios padėties, COM(2008) 529 galutinis.

reglamento tikslų¹⁸. Todėl iš reglamento jurisdikcijos taisyklių turi būti galima aiškiai numatomu būdu nustatyti teismo vietą¹⁹. Be to, ieškovas teismo procese valstybėje narėje turi turėti galimybę užtikrintai numatyti, ar galutinis sprendimas, remiantis reglamentu, yra vykdytinas, jei nėra reglamente numatytų atsisakymo pagrindų.

nekelia abejonių dėl ištremtųjų nuosavybės pozicijų²¹. Todėl atsisakymas leisti patekti į nuosavą sklypą ir juo naudotis pažeidžia EŽTK Pirmojo papildomo protokolo 1 straipsnį ir teisę į būsto neliečiamybę (EŽTK 8 straipsnio 1 dalis), nes nukentėję asmenys sklype turi būstą²². Vis dėlto EŽTT taip pat neseniai pripažino, kad šiuo metu ŠKTR įsteigta Nuosavybės komisija iš esmės atitinka EŽTK reikalavimus. Tačiau minėtame procese jis pats paskyrė ieškovei kompensaciją dėl jos teisių pagal EŽTK pažeidimo²³.

49. M. Apostolides teigia netgi dar daugiau. Jo manymu, būtina taikyti Reglamentą Nr. 44/2001, kad būtų atsižvelgta į Europos žmogaus teisių teismo (EŽTT) sprendime *Loizidou* išdėstytus nurodymus²⁰.

50. Šiame ir vėlesniuose sprendimuose EŽTT padarė išvadą, kad okupavus Šiaurės Kiprą įvykdyti nusavinimai yra negaliojantys ir

51. Pirmiausia reikia pažymėti, kad nė vienas iš minėtų sprendimų nebuvo susijęs su paties M. Apostolides byla. Todėl nėra jokios jo konkrečius nuosavybės reikalavimus atitinkančios EŽTT išvados, į kurią reiktų tiesiogiai atsižvelgti.

18 — Dėl Briuselio konvencijos žr.: 1999 m. rugsėjo 28 d. Sprendimą *GIE Groupe Concorde ir kt.* (C-440/97, Rink. p. I-6307, 23 punktas); 2002 m. vasario 19 d. Sprendimą *Besix* (C-256/00, Rink. p. I-1699, 24 punktas) ir sprendimą *Owusu* (minėtas šios išvados 7 išnašoje, 38 punktas). Dėl Reglamento Nr. 44/2001 žr. 2008 m. gegužės 22 d. Sprendimą *Glaxosmithkline ir Laboratoires Glaxosmithkline* (C-462/06, dar nepaskelbtas Rinkinyje, 33 punktas).

19 — Šiuo klausimu žr. Reglamento Nr. 44/2001 11 konstatuojamąją dalį, sprendimą *Glaxosmithkline ir Laboratoires Glaxosmithkline* (minėtas šios išvados 18 išnašoje, 33 punktas); taip pat dėl Briuselio konvencijos žr. sprendimą *Owusu* (minėtas šios išvados 7 išnašoje, 39–40 punktai).

20 — 1996 m. gruodžio 18 d. EŽTT sprendimas *Loizidou prieš Turkiją*, *Recueil des arrêts et décisions*, 1996-VI.

21 — EŽTT sprendimas *Loizidou* (minėtas šios išvados 20 išnašoje, § 46). Taip pat žr. 2001 m. gegužės 10 d. EŽTT sprendimą *Kipras prieš Turkiją*, Nr. 25781/94, CEDH 2001-IV.

22 — EŽTT sprendimas *Loizidou* (minėtas šios išvados 20 išnašoje, § 64) ir EŽTT sprendimas *Xenides-Arestis II* (minėtas šios išvados 3 išnašoje); Pirmojo papildomo protokolo 1 straipsnio pažeidimas ir EŽTK 8 straipsnio 1 dalies (teisė į būsto neliečiamybę) pažeidimas su tolesnėmis nuorodomis.

23 — 2006 m. gruodžio 7 d. EŽTT sprendimas *Xenides-Arestis prieš Turkiją*, Nr. 46347/99, § 37 ir 42, toliau – EŽTT sprendimas *Xenides-Arestis III*. EŽTT įpareigojo atsakovę priimti bendras EŽTK reikalavimus atitinkančias kompensavimo taisykles (sprendimas *Xenides-Arestis II*, minėtas 3 išnašoje, 40 punktas); taip pat žr. 2005 m. kovo 14 d. EŽTT nutartį dėl priimtino *Xenides-Arestis prieš Turkiją I*.

52. Labiausiai reikėtų apsvarstyti, ar EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į teisingą procesą ir efektyvią teisminę gynybą iš tiesų reikalauja, kad Nikosijos apylinkės teismo sprendimas, tiesiogiai susijęs su M. Apostolidės reikalavimais, būtų vykdomas²⁴. Vis dėlto, kiek matyti, atitinkamą teisę EŽTT iki tol pripažino tik vykdymo pačioje sprendimo kilmės valstybėje atžvilgiu²⁵. Ar EŽTK 6 straipsnio 1 dalimi taip pat įpareigojama pripažinti ir vykdyti užsienio teismų sprendimus, čia gali likti neišspręsta, kadangi Reglamentas Nr. 44/2001 dėl minėtų priežasčių šiaip ar taip yra taikytinas ir juo suteikiama atitinkama teisė. Bet koku atveju EŽTK 6 straipsnio 1 dalis nelemtų nieko kito kaip tinkamą ir žmogaus teises atitinkantį reglamento taikymą.

53. Todėl į pirmąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip:

2003 m. Stojimo akto Protokolo Nr. 10 1 straipsnio 1 dalyje numatytas *acquis communautaire* taikymo atidėjimas tose Kipro Respublikos dalyse, kuriose Kipro Respublikos vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės, netrukdo kitos valstybės narės

teismui, remiantis Reglamentu Nr. 44/2001, pripažinti ir vykdyti Kipro Respublikos teismo sprendimo, susijusio su jo vyriausybės nekontroliuojama teritorija.

B — *Dėl antrojo-penktosio prejudicinių klausimų*

54. Antruoju-penktuoju klausimais *Court of Appeal* prašo Reglamento Nr. 44/2001 35 straipsnio 1 dalies ir 34 straipsnio 1 ir 2 punktų išaiškinimo atsižvelgiant į galimas sprendimų pripažinimo ir vykdymo kliūtis šių nuostatų prasme. Prieš atsakant į šiuos klausimus, reikia išsiaiškinti, ar nagrinėjama byla patenka į reglamento taikymo sritį. Komisija visų pirma išreiškė abejonę, ar ši byla yra civilinė arba komercinė reglamento 1 straipsnio 1 dalies prasme.

1. Įvadinė pastaba dėl reglamento taikymo srities

24 — Žr. šiuo klausimu: F. Matscher „Grundfragen der Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Entscheidungen in Zivilsachen“, *Zeitschrift für Zivilprozess (ZZP)*, 1990, p. 294 ir 318; to paties autoriaus „Die indirekte Wirkung des Art. 6 EMRK bei der Anerkennung und Vollstreckung ausländischer Entscheidungen“, *Festschrift für Helmut Kollhofer*, 2004., p. 427, 444 ir paskesni; R. Geimer „Menschenrechte im internationalen Zivilverfahrensrecht“, *Aktuelle Probleme des Menschenrechtsschutzes, Berichte der deutschen Gesellschaft für Völkerrecht*, 33 tomas, Heidelbergas, 1994, p. 219 ir paskesni.

25 — Žr. 1997 m. kovo 19 d. EŽTT sprendimą *Hornsby prieš Graikiją*, Nr. 18357/91, *Recueil des arrêts et décisions*, 1997-II, § 40 ir 2002 m. gegužės 7 d. EŽTT sprendimą *Burdov prieš Rusiją*, Nr. 59498/00, ECHR 2002-III, § 34.

55. Komisija sutinka, kad ginčas tarp M. Apostolidės ir sutuoktinių Orams yra ginčas tarp privačių asmenų. Vis dėlto ji mano, kad ginčą reikėtų nagrinėti atsižvelgiant į platesnį kontekstą ir į tai, jog

nesutarimai dėl ištremtų Kipro graikų sklypų kilo dėl karinės Šiaurės Kipro okupacijos.

56. Pagal tarptautinę praktiką individualių nuosavybės ginčų sprendimas po ginkluotų konfliktų yra perduodamas specialioms struktūroms, kaip numato *Annan* planas dėl Kipro suvienijimo. Žlugus šiam planui ŠKTR išleido EŽTT reikalavimus²⁶ atitinkančius teisės aktus dėl kompensacijų reikalavimų nagrinėjimo ir įsteigė Nuosavybės komisiją. Pagal šiuos teisės aktus reikalavimai grąžinti nuosavybę ir sumokėti kompensacija dėl negalėjimo ja naudotis yra viešosios teisės pobūdžio.

57. Taikant Reglamentą Nr. 44/2001, reikia atsižvelgti į tai, kad egzistuoja alternatyvi EŽTK atitinkanti teisinės gynybos galimybė. Reglamento 71 straipsnio 1 dalis nedaro poveikio jokioms konvencijoms, kurios konkrečiose bylose reglamentuoja jurisdikciją arba teismo sprendimų pripažinimą ir vykdymą. EŽTT prižiūrint sukurtos kompensavimo nuostatos gali būti suprantamos kaip tokia konvencija.

26 — Šiuo klausimu žr. nuorodas, pateiktas šios išvados 23 išnašoje.

58. Čia pirmiausia reikia prisiminti nuolatinę Teisingumo Teismo praktiką, kad sąvoka „civilinės ir komercinės bylos“ turi būti laikoma savarankiška Bendrijos teisės sąvoka ir ją reikia aiškinti atsižvelgiant į Reglamento Nr. 44/2001 bei Briuselio konvencijos tikslus ir sistemą, taip pat į bendruosius principus, išplaukiančius iš nacionalinių teisės sistemų²⁷.

59. Į reglamento taikymo sritį nepatenka tik institucijos ir privataus asmens ginčai, jei jie susiję su institucijos vykdomomis viešosios valdžios funkcijomis²⁸. Taip byla *Lechouritou*²⁹, kuria remiasi Komisija, buvo susijusi su privataus asmens ieškiniu Vokietijos Respublikai dėl Vermachto karo nusikaltimų patirtos žalos.

60. Vis dėlto nagrinėjamu atveju M. Apostolides nekelia jokių restitucijos ar kompensacijos reikalavimų valstybės institucijai, o iškelia civilinį ieškinį sutuoktiniams Orams dėl sklypo grąžinimo ir kitus su galimybės naudotis minėtu sklypu praradimu susijusius reikalavimus.

27 — 1976 m. spalio 14 d. Sprendimas *LTU* (29/76, Rink. p. 1541); 1980 m. gruodžio 16 d. Sprendimas *Rüffer* (814/79, Rink. p. 3807, 7 punktas); 2002 m. lapkričio 14 d. Sprendimas *Baten* (C-271/00, Rink. p. I-10489, 28 punktas); 2003 m. gegužės 15 d. Sprendimas *Préservatrice foncière TIARD* (C-266/01, Rink. p. I-4867, 20 punktas); 2006 m. gegužės 18 d. Sprendimas *ČEZ* (C-343/04, Rink. p. I-4557, 22 punktas) ir 2007 m. vasario 15 d. Sprendimas *Lechouritou ir kt.* (C-292/05, Rink. p. I-1519, 29 punktas).

28 — Dėl Briuselio konvencijos žr. 2002 m. spalio 1 d. Sprendimą *Henkel* (C-167/00, Rink. p. I-8111, 26 punktas).

29 — Minėta 27 išnašoje.

61. Šių reikalavimų pobūdis nesikeičia dėl to, kad M. Apostolides lieka galimybė reikšti alternatyvius arba papildomus viešosios teisės pobūdžio reikalavimus ŠTKR institucijoms. Todėl čia nereikia nuspręsti, ar šie alternatyvūs arba papildomi reikalavimai iš tikrųjų egzistavo jau tada, kai Nikosijos apylinkės teismas M. Apostolides naudai priėmė sprendimą, kurio vykdymo siekiama³⁰.

62. Iš tikrųjų Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad to, jog ieškovas pateikia reikalavimą, kuris grindžiamas viešosios valdžios veiksmu, pakanka, kad jo ieškinys, nepaisant šiuo tikslu nacionalinėje teisėje numatytos proceso prigimties, būtų traktuojamas kaip nepatenkantis į Briuselio konvencijos taikymo sritį³¹. Šiuo požiūriu galima manyti, kad iš pradžių nuosavybės teisės pažeidimus lėmė Turkijos ginkluotųjų pajėgų arba ŠTKR institucijų priemonės. Tačiau ši Teisingumo Teismo išvada galioja tik teisinio ginčo tarp valstybės institucijos ir privataus asmens atveju³².

63. Esant sudėtiniais santykiams iš dalies tarp viešosios valdžios institucijos ir privataus subjekto, iš dalies tik tarp privačių subjektų, reikia atsižvelgti į ginčo šalių teisinį santykį,

iškeltos ieškinio pagrindą ir jo iškėlimo būdus³³. Pagrindinėje byloje privatus ieškovas kreipiasi į civilinių bylų teismą su ieškiniu kitam privačiam asmeniui, todėl pagal visas reikšmingas aplinkybes egzistuoja civilinis ginčas.

64. Tikriausiai būtų įmanoma šiuos civilinio pobūdžio reikalavimus atmesti, remiantis valstybinėmis arba tarptautinės teisės nuostatomis, ir pasiūlyti suinteresuotosioms šalims pateikti restitucijos ir kompensacijos reikalavimus valstybei. Tai galėtų lemti galimybės kreiptis civiline tvarka praradimą.

65. Tačiau akivaizdu, kad Kipro Respublika nepasinaudojo šia galimybe. Taip pat kol kas nėra atitinkamo tarptautinio susitarimo. Bet kokių atveju Nikosijos apylinkės teismas ir kitos teismo instancijos savo sprendimuose nenurodė pašalinti tokio pobūdžio civilinių reikalavimų arba galimybės kreiptis civiline tvarka. Net jei tai buvo klaidinga, *Court of Appeal*, vykstant sprendimo vykdymo procesui, iš principo neturi teisės svarstyti nei Nikosijos apylinkės teismo jurisdikcijos (Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 3 dalis), nei pripažintino sprendimo teisėtumo (reglamento 36 straipsnis ir 45 straipsnio 2 dalis).

30 — Atitinkami nuostatai, kurie, EŽTT manymu, iš principo atitinka EŽTK reikalavimus, įsigaliojo tik 2005 m. gruodžio 22 d. ir 2006 m. kovo 30 d. (žr. sprendimo *Xenides-Arestis-III*, minėto šios išvados 23 išnašoje, 11 punktą).

31 — Žr. sprendimą *Rüffer* (minėtas šios išvados 27 išnašoje, 15 punktas) ir sprendimą *Lechouritou* (minėtas šios išvados 27 išnašoje, 41 punktas).

32 — Žr. sprendimą *Rüffer* (minėtas šios išvados 27 išnašoje, 8 punktas).

33 — Žr. sprendimą *Baten* (minėtas šios išvados 27 išnašoje, 31 punktas); sprendimą *Préservatrice foncière TIARD* (minėtas šios išvados 27 išnašoje, 23 punktas) ir 2004 m. vasario 5 d. Sprendimą *Frahuil* (C-265/02, Rink. p. I-1543, 20 punktas).

66. Vis dėlto atrodo, kad Komisija mano, jog civilinio pobūdžio reikalavimai tarsi buvo pašalinti pagal tarptautinę teisę, nes ŠTKR priėmė iš principo EŽTT patvirtintas kompensavimo nuostatas.

tinio pripažinimo³⁶. EŽTT tik pripažįsta, kad tam tikri tarptautinės bendrijos nepripažintų valstybinių darinių teisės aktai gali būti laikomi galiojančiais, siekiant išvengti nuostolių su jų taikymu susijusiems gyventojams³⁷. Tvirtinti, kad kompensavimo nuostatomis teisėtai panaikinama galimybė pareikšti civilinius ieškinius taip apsunkinant tam tikrų asmenų padėtį ir be sutarimo su Kipro Respublika, būtų daug daugiau nei tai³⁸.

67. Tokiam argumentavimui negaliu pritarti.

68. Iš sprendimo *Xenides-Arestis III*³⁴, kuriame EŽTT teigiamai kalbėjo apie kompensacijų režimo suderinamumą su EŽTK, negalima daryti išvados, kad šiuo režimu veiksmingai panaikinama galimybė pareikšti civilinius ieškinius pagal Kipro Respublikos teisę. Atvirkščiai, EŽTT aiškiai nesutiko, kad ieškovė dėl kompensacijos privalo kreiptis į Nuosavybės komisiją, ir vietoj to pats skyrė jai kompensaciją³⁵.

70. Komisijos teiginys, kad EŽTT patvirtintos kompensavimo nuostatos turi viršenybę prieš Reglamentą Nr. 44/2001 pagal jo 71 straipsnio 1 dalį, taip pat nėra pagrįstas.

71. Šioje nuostatoje numatyta, kad reglamentas nedaro poveikio jokioms konvencijoms, kurių šalys yra valstybės narės ir kuriomis konkrečiose bylose reglamentuojama jurisdikcija arba teismo sprendimų pripažinimas ir vykdymas.

69. Taip pat abejotina, ar būtų pateisinamas kitoks požiūris, kadangi pats EŽTT iš principo atmets bet kokią ŠTKR vykdomų nusavinimų teisinę galią, nes šis subjektas neturi tarptau-

36 — Žr. įrodymus, minėtus šios išvados 21 išnašoje.

37 — Žr. sprendimą *Loizidou* (minėtas šios išvados 20 išnašoje, § 45) ir nutartį *Xenides-Arestis I* (minėta šios išvados 23 išnašoje).

38 — Žinoma, tai nebūtinai reiškia, kad nukentėjęs asmuo gali reikalauti ir grąžinti jam sklypą civilinio proceso tvarka, ir sumokėti kompensaciją dėl nusavinimo. Kadangi yra galimi lygiagretūs procesai, galima atsižvelgti į per kitą atitinkamą procesą gautas išmokas, kad būtų išvengta nepagrįsto praturtėjimo.

34 — Minėtas šios išvados 23 išnašoje.

35 — Sprendimas *Xenides-Arestis-III* (minėtas šios išvados 23 išnašoje, § 37).

72. ŠTKR kompensavimo nuostatos, su jomis susiję EŽTT sprendimai ar net pati EŽTK aiškiai nepriskirtini šiam apibrėžimui. EŽTK, nors ir yra konvencija, neturi jokių specialių nuostatų dėl jurisdikcijos arba teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo konkrečiose bylose, kurios patenka į reglamento taikymo sritį. Vienašališkai ŠTKR priimtos nuostatos nėra konvencija. Be to, su jomis susijusiuose EŽTT sprendimuose nekalbama apie sprendimų civilinėse bylose pripažinimą ir vykdymą.

73. Todėl galima konstatuoti, kad pagrindinėje byloje pripažintinas sprendimas susijęs su civiline byla Reglamento Nr. 44/2001 1 straipsnio 1 dalies prasme ir todėl patenka į jo taikymo sritį.

2. Dėl antrojo prejudicinio klausimo

74. Antruoju klausimu siekiama išsiaiškinti, ar Reglamento Nr. 44/2001 35 straipsnio 1 dalis kartu su 22 straipsnio 1 punktu valstybės narės teismą įpareigoja arba suteikia jam teisę atsisakyti pripažinti ir vykdyti kitos valstybės narės teismo priimtą sprendimą, jei šis sprendimas susijęs su sklypu pastarosios valstybės narės teritorijos dalyje, kurioje minėtos valstybės narės vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės.

75. Atsakant į šį klausimą pirma reikia pasakyti, kad reglamento antra, šešta, šešiolikta ir septyniolikta konstatuojamosiomis dalimis siekiama įgyvendinti valstybės narėse civilinėse ir komercinėse bylose priimtų sprendimų laisvą judėjimą supaprastinant formalumus, kad būtų užtikrintas greitas ir paprastas jų pripažinimas ir vykdymas³⁹.

76. Siekiant šio tikslo, Reglamento Nr. 44/2001 33 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad vienoje valstybėje narėje priimtas teismo sprendimas turi būti pripažintas kitoje valstybėje narėje nereikalaujant pradėti kokio nors specialaus proceso. Atsisakyti pripažinti sprendimą galima tik 34 ir 35 straipsniuose numatytais atvejais.

77. Pagal Reglamento Nr. 44/2001 38 straipsnio 1 dalį valstybėje narėje priimtas ir joje turintis būti vykdomas teismo sprendimas vykdomas kitoje valstybėje narėje, kai suinteresuotosios šalies prašymu jis buvo paskelbtas vykdytinu toje kitoje valstybėje narėje. Regla-

39 — 2006 m. gruodžio 14 d. Sprendimas *ASML (C-283/05, Rink. p. I-12041, 23 punktas)*.

mento 45 straipsnio 1 dalimi teismui, kurio prašoma pripažinti sprendimą, suteikiama teisė atsisakyti paskelbti sprendimą vykdytinu taip pat tik 34 ir 35 straipsniuose nurodytais pagrindais.

78. Šiuo požiūriu reglamento 35 straipsnio 3 dalyje nustatytas principas, kad sprendimo kilmės valstybės teismų jurisdikcija negali būti svarstoma. 35 straipsnio 1 dalyje numatyta šio principo išimtis, taikoma pažeidus išimtinės jurisdikcijos taisykles, tarp jų reglamento 22 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą taisyklę, pagal kurią išimtinę jurisdikciją turi nekilnojamojo daikto buvimo vietos teismai.

79. Pagal 22 straipsnio 1 dalį, neatsižvelgiant į nuolatinę gyvenamąją vietą, teismo proceduose, kurių objektas yra daiktinės teisės į nekilnojamąjį turtą arba nekilnojamojo turto nuoma, išimtinę jurisdikciją turi valstybės narės, kurioje yra turtas, teismai. Ši nuostata būtų pažeista 35 straipsnio 1 dalies prasme, jei sprendimas būtų susijęs su daiktinėmis teisėmis į sklypą, esantį ne sprendimo kilmės valstybėje, t. y. Kipro Respublikoje, bet kitoje valstybėje narėje.

80. Kaip teisingai teigia M. Apostolides, Graikijos ir Kipro vyriausybės bei Komisija, pagal

tarptautinę teisę Kipro Respublika yra vienintelė pripažinta valstybė Kipro saloje⁴⁰. Jos valstybės teritorija apima ir šiaurinę salos dalį, kurioje yra ginčo objektu tapęs sklypas⁴¹. Šią teritoriją kontroliuojanti ŠTKR nėra pripažinta jokios kitos valstybės, išskyrus Turkiją⁴². Iš Protokolo Nr. 10 išplaukia, kad Stojimo sutarties šalys laikė Šiaurės Kiprą Kipro Respublikos teritorijos, taigi ir stojančiosios valstybės teritorijos, dalimi. Kitu atveju nebūtų reikėję atidėti bendro *acquis communautaire* taikymo šioje salos dalyje.

81. Sprendimas, dėl kurio paskelbimo vykdytinu turi nuspręsti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, taip pat⁴³ yra

40 — Sprendimas *Anastasiou ir kt.* (minėtas 2 išnašoje, 40 punktas).

41 — Be to, žr. C. Tomuschat „The Accession of Cyprus to the European Union“, P. Häberle, M. Morlock, V. Skouris (leid.), *Festschrift für D. Tsatsos*, Baden Baden, 2003, p. 672, 676.

42 — Žr. generalinio advokato C. C. Gulmann išvadą byloje *Anastasiou* (minėta šios išvados 2 išnašoje, 12 punktas). Jungtinių Tautų Saugumo Taryba aiškiai pasmerkė ŠTKR paskelbimą ir paragino jos nepripažinti (žr. 1983 m. lapkričio 18 d. Rezoliuciją Nr. 541 (1983 m.) ir 1984 m. gegužės 11 d. Rezoliuciją Nr. 550 (1984 m.)), www.unfcyp.org/nqcontent.cfm?a_id=1636). 1983 m. lapkričio 16 d. (Europos Bendrijų biuletenis Nr. 11/1983, 2.4.1) ir 1984 m. kovo 27 d. (Europos Bendrijų biuletenis Nr. 3/1984, 2.4.3) pareiškimais valstybių narių užsienio reikalų ministrai Europos politinio bendradarbiavimo kontekste taip pat pasmerkė nepriklausomybės paskelbimą. Dėl pripažinimo klausimo taip pat žr. S. Talmon „Kollektive Nichtanerkennung illegaler Staaten“, Tiubingenas, 2006, p. 41 ir paskesni.

43 — Jei yra paskirta kompensacija dėl negalėjimo naudotis sklypu, 22 straipsnio 1 punkto galima netaikyti (žr. 1994 m. birželio 9 d. Sprendimą *Lieber* (C-292/93, Rink. p. I-2535, 15 punktas).

susijęs bent jau su daiktinėmis teisėmis, konkrečiai su nuosavybės teise į sklypą, esantį Kipro Respublikoje. Pažodžiui aiškinant Reglamento Nr. 44/2001 22 straipsnio 1 punktą, nekyla abejonės dėl išimtinės šios valstybės narės teismų jurisdikcijos.

82. Vis dėlto sutuoktiniai Orams mano, kad minėtos nuostatos prasmė ir tikslas prieštarauja šiai išvadai.

83. Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką pagrindinis motyvas suteikti išimtinę jurisdikciją susitariančiosios valstybės, kurioje yra nekilnojamasis turtas, teismams yra tas, kad nekilnojamojo turto buvimo vietos teismo padėtis yra geriausia, kad būtų tinkamai išspręsti ginčai dėl daiktinių teisių į nekilnojamąjį turtą⁴⁴, nes paprastai tokie ginčai turi būti nagrinėjami pagal turto buvimo vietos valstybės teisę. Be to, kad būtų išspręsti tokie ginčai, dažnai faktines aplinkybes reikia nagrinėti vietoje. Todėl siekiant tinkamai vykdyti teisingumą išimtinę jurisdikciją suteikta nekilnojamojo turto buvimo vietos teismui, atsižvelgiant į jo artumą⁴⁵.

44 — Dėl Briuselio konvencijos žr. 1977 m. gruodžio 14 d. Sprendimą *Sanders* (73/77, Rink. p. 2383, 10/11 punktai); 1990 m. sausio 10 d. Sprendimą *Reichert ir Kockler* (C-115/88, Rink. p. I-27, 10 punktai); 2005 m. spalio 13 d. Sprendimą *Klein* (C-73/04, Rink. p. I-8667, 16 punktai) ir 2006 m. gegužės 18 d. Sprendimą *ČEZ* (C-343/04, Rink. p. 4557, 28 punktai). Žr. taip pat P. Jenard pranešimą dėl Briuselio konvencijos (OL C 59, 1979, p. 1, 35).

45 — Žr. būtent sprendimą *ČEZ* (minėtas šios išvados 44 išnašoje, 29 punktai).

84. Sutuoktiniai Orams daro išvadą, kad Reglamento Nr. 44/2001 22 straipsnio 1 punktą reikia aiškinti siaurai ir pagal jį Kipro Respublikos teismai neturi jurisdikcijos dėl ieškinių, susijusių su teisėmis į sklypus šiaurinėje Kipro dalyje. Kipro Respublikos vyriausybei veiksmingai nekontroliuojant šios teritorijos, Kipro Respublikos teismai iš tiesų neturi ypatingo artumo pranašumo.

85. Galiausiai gali likti nenuspręsta, ar ši nuomonė, kuri nepagrįsta nuostatos formuluoje, yra teisinga. Reglamento Nr. 44/2001 22 straipsnio 1 punktą būtų pažeistas tik tada, jei vietoj Kipro Respublikos teismų jurisdikciją pagal turto buvimo vietą turėtų kitos valstybės narės teismai. Neaišku, kokia valstybė narė tai turėtų būti. Nepaisant tarptautinio teisinio statuso, ŠTKR geriausiai atveju galėtų būti prilyginta trečiajai valstybei. Kadangi 22 straipsnio 1 punktą tiesiogiai nesuteikia išimtinės jurisdikcijos trečiosios valstybės teismams, net ir darant tokią prielaidą ši nuostata negali būti pažeista.

86. Iš tiesų reikia pripažinti, kad teisinėje literatūroje nesutariama, ar 22 straipsnio 1 punktą sukuria lankstų veikimą trečiųjų valstybių naudai⁴⁶. Tačiau panašu, kad Teisingumo Teismas tokį veikimą atmeta. Nuomonėje dėl Lugano konvencijos jis išaiškino, kad išimtinę trečiosios valstybės, kurioje yra nekilnojamasis turtas, teismų jurisdikcija yra viršesnė pagal reglamento 2 straipsnį nei

46 — Dėl ginčo dalyko žr. Rauscher, Mankowski „Europäisches Zivilprozessrecht“, 2-asis leidimas, Miunchenas, 2006, Briuselio reglamento 22 straipsnis, 26 punktai ir Layton, Mercer „European Civil Practice“, 2-asis leidimas, Londonas, 2004, 19.010 punktai.

valstybės narės, kurioje yra atsakovo nuolatinė gyvenamoji vieta, teismų jurisdikcija tik todėl, kad Lugano konvencijoje yra su reglamento 22 straipsniu sutampanti nuostata. Remiantis tik reglamentu jurisdikcija lieka nuolatinės gyvenamosios vietos Bendrijoje teismams⁴⁷.

87. Bet koku atveju būtų klaidinga tokių lankstų veikimą taikyti ir Reglamento Nr. 44/2001 35 straipsnio 1 daliai. Iš 35 straipsnio 1 ir 3 dalių sąveikos matyti, kad atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimą dėl jurisdikcijos taisyklių pažeidimo leistina tik išimtiniais atvejais. Todėl 35 straipsnio 1 dalies taikymo sritis negali būti išplėsta taip, kad ir trečiųjų valstybių, kurios nėra Lugano konvencijos šalys, teismų jurisdikcijos pažeidimas taptų kliūtimi pripažinti sprendimą.

88. Tik dėl nuoseklumo reikia paminėti pasekmes, kurių atsirastų, jei ŠTKR – priešingai čia pateikiamai nuomonei – būtų laikoma trečiąja valstybe. Tokiu atveju Kipro Respublikos teismai pagal Reglamento Nr. 44/2001 22 straipsnio 1 punktą neturėtų išimtinės jurisdikcijos spręsti ginčų dėl ŠTKR teritorijoje esančio sklypo. Todėl būtų taikomos bendrosios jurisdikcijos taisyklės.

47 — Teisingumo Teismo nuomonė 1/03 (minėta šios išvados 8 išnašoje, 153 punktas).

Ar, remiantis jomis, jurisdikcija iš tiesų priklausė Nikosijos apylinkės teismui⁴⁸, pagal reglamento 35 straipsnio 3 dalį neturėtų reikšmės jo sprendimo pripažinimui ir vykdymui.

89. Todėl į antrąjį klausimą reikia atsakyti, kad Reglamento Nr. 44/2001 35 straipsnio 1 dalis kartu su 22 straipsnio 1 punktu nesuteikia valstybės narės teismui teisės atsisakyti pripažinti arba vykdyti kitos valstybės narės teismo sprendimo, jei jis susijęs su sklypu tos kitos valstybės narės dalyje, kurioje pastarosios vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės.

3. Dėl trečiojo prejudicinio klausimo

90. Trečiasis prejudicinis klausimas susijęs su viešosios tvarkos sąlygos pagal Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punktą išaiškinimu. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą

48 — Vis dėlto būtų svarstyta jurisdikcijos pagal atsakovo gyvenamąją vietą remiantis Reglamento Nr. 44/2001 2 straipsnio 1 dalimi galimybė. Ar vila Lapithos gali būti laikoma kita gyvenamąja vieta kartu su gyvenamąja vieta Jungtinėje Karalystėje, yra nustatoma remiantis reglamento 59 straipsnio 1 dalimi pagal *lex fori*. Tačiau dėl gyvenamosios vietos Šiaurės Kipro situacijos kyla panaši problema kaip ir dėl 22 straipsnio 1 punkto taikymo.

pateikęs teismas klausia, ar galima atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimą, remiantis šia sąlyga, jei minėtas sprendimas pačioje jo kilmės valstybėje praktiškai negali būti įvykdytas, nes yra susijęs su sklypu toje šios valstybės teritorijos dalyje, kurioje minėtos valstybės vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės.

91. Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punkte nustatyta, kad teismo sprendimas nėra pripažįstamas, jei toks pripažinimas aiškiai prieštarautų valstybės narės, kurioje siekiama jį pripažinti, viešajai tvarkai.

92. Pagrindiniame sprendime *Krombach*⁴⁹ Teisingumo Teismas nutarė, kad Briuselio konvencijos 27 straipsnį, kurį pakeitė Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnis, reikia aiškinti siaurai. Ši nuostata iš tikrųjų trukdo įgyvendinti vieną iš pagrindinių konvencijos tikslų – sukurti savarankišką ir išsamią sistemą, kuri užtikrintų laisvą sprendimų judėjimą Bendrijoje. Todėl viešosios tvarkos nuostata pagal Briuselio konvencijos 27 straipsnį gali būti taikoma tik išimtiniais atvejais⁵⁰.

93. Tad Teisingumo Teismas padarė šią išvadą⁵¹:

„Konvencijos 27 straipsnio 1 punkto nuostata dėl viešosios tvarkos gali būti taikoma tik tuo atveju, kai kitoje susitariančiojoje valstybėje priimto teismo sprendimo pripažinimas arba vykdymas būtų toks nesuderinamas su valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisine sistema, kad tai keltų pavojų pagrindiniam principui. Kad būtų laikomasi draudimo iš esmės peržiūrėti kitos valstybės teismo priimtą sprendimą, pavojus turi kilti dėl teisės normos, laikomos esmine valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisinėje sistemoje, akivaizdaus pažeidimo arba teisės, laikomos pagrindine toje teisinėje sistemoje, akivaizdaus pažeidimo.“

94. Galiausiai Teisingumo Teismas taip pat nustatė, kad nors pagal Briuselio konvencijos 27 straipsnio 1 punkte nurodytą išlygą susitariančiosios valstybės iš esmės turi teisę apibrėžti viešosios tvarkos reikalavimus vado-vaudamosi savo nacionalinėmis sistemomis, šios sąvokos ribų nustatymas priklauso konvencijos aiškinimo sričiai⁵². Todėl nors Teisingumo Teismas negali apibrėžti susitariančiosios valstybės viešosios tvarkos turinio, jis vis dėlto privalo išnagrinėti, kada šios valstybės teismas gali remtis ta sąvoka, atsisakydamas pripažinti kitos susitariančiosios valstybės teismo priimtą sprendimą⁵³.

49 — 2000 m. kovo 28 d. Sprendimas *Krombach* (C-7/98, Rink. p. I-1935, 19–21 punktai). Taip pat žr. 2000 m. gegužės 11 d. Sprendimą *Renault* (C-38/98, Rink. p. I-2973, 26 punktas).

50 — Sprendimai *Krombach* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 21 punktas) ir *Renault* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 26 punktas), kuriuose daroma nuoroda į 1988 m. vasario 4 d. Sprendimą *Hoffmann* (145/86, Rink. p. 645, 21 punktas) ir 1996 m. spalio 10 d. Sprendimą *Hendrikman ir Feyen* (C-78/95, Rink. p. I-4943, 23 punktas).

51 — Sprendimai *Krombach* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 37 punktas) ir *Renault* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 30 punktas).

52 — Sprendimai *Krombach* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 22 punktas) ir *Renault* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 27 punktas).

53 — Sprendimai *Krombach* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 23 punktas) ir *Renault* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 28 punktas).

95. Atsižvelgiant į šias išvadas, reikia nuspręsti, ar galimybės realiai įvykdyti sprendimą jo kilmės valstybėje nebuvimą galima vertinti kaip akivaizdų viešosios tvarkos pažeidimą Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 dalies prasme, užkertantį kelią tam, kad sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas kitoje valstybėje narėje.

96. Kaip teisingai pažymi Graikijos vyriausybė ir Komisija, sprendimo vykdytinumas jo kilmės valstybėje pagal Reglamento Nr. 44/2001 38 straipsnio 1 dalį jau yra sąlyga kitos valstybės narės teismui paskelbti sprendimą vykdytinu. Taigi vykdymo dokumentas negali turėti platesnio poveikio sprendimo vykdymo valstybėje nei jo kilmės valstybėje⁵⁴.

97. Sprendime *Coursier*⁵⁵ Teisingumo Teismas atitinkamą Briuselio konvencijos 31 straipsnio fragmentą išaiškino taip, kad sąvoka „vykdytinas“ apima vien tik užsienio teismų sprendimų vykdytinumą formaliu požiūriu, o ne sąlygas, kurioms esant šie sprendimai gali būti įvykdyti sprendimo kilmės valstybėje. Formalaus vykdytinumo nesama, jei dėl sprendimo yra pateiktas arba dar gali būti pateiktas apeliacinis skundas ir sprendimas nebuvo paskelbtas laikinai vykdytinu.

98. Jei sprendimą paskelbti vykdytinu būtų galima tik esant faktinėms sprendimo įvykdymo sąlygoms jo kilmės valstybėje, tai prieštarautų Reglamento Nr. 44/2001 tikslui užtikrinti laisvą sprendimų judėjimą supaprastinant jų pripažinimą ir vykdymą⁵⁶. Kitaip nei vykdytinumas formalia prasme, pagal reglamento 54 straipsnyje nustatytą pažymėjimą iš tikrųjų negalima savaime patvirtinti, ar ir kokiomis sąlygomis sprendimas yra konkrečiai įvykdomas jo kilmės valstybėje. Be to, faktinės įvykdymo kliūtys niekaip nekeičia sprendimo teisinio poveikio.

99. Pats nagrinėjamas atvejis iliustruoja galimus neapibrėžtumus, kurių iškiltų atsižvelgus į galimybę realiai įvykdyti sprendimą. Iš tikrųjų kai kurie iš vykdytinų reikalavimų šiuo metu negali būti įvykdyti Kipre, kadangi Kipro Respublika nevykdo suvereniteto toje teritorijoje, kurioje yra minėtas sklypas. Pini giniai reikalavimai Kipro Respublikos kontroliuojamoje salos dalyje galėtų būti įvykdyti, jei sutuoktiniai Orams ten turėtų kokio nors turto, pavyzdžiui, lėšų banke arba kitokių skolinių reikalavimų.

100. Kadangi užsienio teismo sprendimo vykdytinumas jo kilmės valstybėje kaip sąlyga kitos valstybės narės teismams

54 — Žr. paaiškinimus P. Jenard pranešime (minėtas šios išvados 44 išnašoje, 47 ir paskesni punktai).

55 — 1999 m. balandžio 29 d. Sprendimas (C-267/97, Rink. p. 2543, 29 punktas).

56 — Šiuo klausimu žr. šios išvados 75 punktą.

paskelbti jį vykdytinu yra galutinai nustatyta reglamento 38 straipsnio 1 dalyje, ta pati sąlyga negali būti pateikta kaip turinti kitą reikšmę, atsižvelgiant į viešosios tvarkos sąlygą. Remiantis atitinkamais svarstymais, taip pat, pavyzdžiui, pagal reglamento 35 straipsnio 3 dalies 2 sakinį aiškiai neleidžiama į jurisdikcijos pažeidimus, kurių vertinimas pagal 35 straipsnį draudžiamas, vis dėlto atsižvelgti kaip į nusižengimą viešajai tvarkai pagal 34 straipsnio 1 dalį.

101. Komisija ir ja remdamiesi sutuoktiniai Orams papildomai kelia klausimą, ar prieš sprendimo vykdymą negali būti pateiktas kitas viešosios tvarkos pagrindas. Jų nuomone, Nikosijos apylinkės teismo sprendimo pripažinimas ir vykdymas gali prieštarauti „tarptautinei viešajai tvarkai“, nes jis žlugdo tarptautinės bendrijos pastangas išspręsti Kipro klausimą.

102. Šiuo požiūriu pirmiausia reikia pažymėti, kad pats prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nesvarstė tokio pagrindo atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimą Jungtinėje Karalystėje. Iš principo Teisingumo Teismas yra apribotas prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalyku, kurį savo nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nustatė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Proceso šalims paprastai nėra suteikta teisė pateikti

papildomų klausimų, kurie viršija minėto dalyko ribas⁵⁷.

103. Tai labiausiai taikytina aiškinant viešosios tvarkos sąvoką pagal Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punktą, nes valstybių narių kompetencija yra nustatyti viešosios tvarkos reikalavimus pagal savo nacionalinę koncepciją⁵⁸. Kartu pažymėtina, kad Jungtinės Karalystės vyriausybė nedalyvavo šiame procese. Todėl Teisingumo Teismui trūksta patikimos informacijos, ar Komisijos iškelti pagrindai laikytini šios valstybės narės viešosios tvarkos dalimi.

104. Vis dėlto Komisija aiškiai remiasi *tarptautine* viešąja tvarka. Ji pripažįsta, kad 34 straipsnio 1 punktas taikytinas tik *valstybės narės*, kurioje siekiama pripažinti sprendimą, viešajai tvarkai. Komisijos nuomone, nėra kliūčių tarptautinės viešosios tvarkos pagrindus laikyti ir nacionalinės viešosios tvarkos dalimi.

57 — 1965 m. gruodžio 9 d. Sprendimas *Singer* (44/65, Rink. p. 1267, 1275); 1998 m. rugsėjo 17 d. Sprendimas *Kainuun ir Pohjolan Liikenne* (C-412/96, Rink. p. 5141, 23 punktas); 2008 m. rugpjūčio 12 d. Sprendimas *Santesteban Goicoechea* (C-296/08 PPU, dar nepaskelbtas Rinkinyje, 46 punktas) ir 2008 m. spalio 9 d. Sprendimas *Katz* (C-404/07, dar nepaskelbtas Rinkinyje, 37 punktas).

58 — Žr. šios išvados 94 punktą ir 52 išnašoje minėtą teismo praktiką.

105. Jei Teisingumo Teismas manytų, kad reikia nagrinėti šį aspektą, nors jis ir nėra prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas, mano nuomonė būtų tokia, kaip nurodoma toliau.

106. Sprendime *Krombach* Teisingumo Teismas laikė savo užduotimi prižiūrėti ribas, kurių laikydamasis vienos dėl Briuselio konvencijos susitariančiosios valstybės teismas gali remtis viešosios tvarkos sąvoka, kad atsisakytų pripažinti kitos susitariančios valstybės teismo sprendimą⁵⁹. Kadangi pagrindinės teisės, kaip suformuluota EŽTK, priskirtinos prie bendrųjų teisės principų, Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad valstybės narės teismas turi teisę atsisakyti pripažinti užsienio teismo sprendimą, kuris akivaizdžiai pažeidžia pagrindines teises⁶⁰.

107. Šiuo požiūriu Teisingumo Teismas iš tikrųjų tarptautiniu lygiu susiejo EŽTK saugomas pagrindines teises ir nacionalinę viešąją tvarką. Bet koku atveju atsisakymas pripažinti užsienio teismo sprendimą atitinka reglamento 34 straipsnio 1 punktą, jei nacionalinės viešosios tvarkos reikalavimais išvengiama akivaizdaus EŽTK įtvirtintų pagrindinių teisių pažeidimo.

59 — Sprendimas *Krombach* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 23 punktas).

60 — Sprendimas *Krombach* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 25–27 ir 38–40 punktai).

108. Dar nėra galutinai išaiškinta, ar teismai ne tik turi teisę, bet ir privalo atsisakyti vykdyti užsienio teismo sprendimą, jei šis akivaizdžiai pažeidžia pagrindines teises. Tai liudija, kad nacionaliniai teismai pagal nusistovėjusią praktiką yra saistomi pagrindinių teisių, kai susiduria su situacija, kuri patenka į Bendrijos teisės taikymo sritį⁶¹.

109. Nagrinėjamu atveju Komisija neteigia, kad sprendimas, kurio vykdymo siekiama, pažeidžia pagrindines teises. Jos manymu, reikalas veikiau yra susijęs su tarptautinės politikos reikalavimais Kipro klausimu. Šie reikalavimai tam tikra prasme yra tapę privalomais, nes buvo įtraukti į Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijas⁶². Tai, pavyzdžiui, taikoma valstybių pareigai susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, aštrinančių Kipro konfliktą.

110. Taikos užtikrinimas ir Kipro teritorinio integralumo atkūrimas tikrai yra svarbūs siekliai. Tačiau ar jie gali būti laikomi „valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą,

61 — Žr. 1986 m. lapkričio 25 d. Sprendimą *Klensch ir kt.* (201/85 ir 202/85, Rink. p. 3477, 8–10 punktai); 1989 m. liepos 13 d. Sprendimą *Wachauf* (5/88, Rink. p. 2609, 19 punktas); 1991 m. birželio 18 d. Sprendimą *ERT* (C-260/89, Rink. p. I-2925, 42 ir paskesni punktai); 2003 m. birželio 12 d. Sprendimą *Schmidberger* (C-112/00, Rink. p. I-5659, 75 punktas) ir 2006 m. liepos 11 d. Sprendimą *Chacón Navas* (C-13/05, Rink. p. I-6467, 56 punktas). Be to, šiuo klausimu žr. E. Jayme, C. Kohler „Europäisches Kollisionsrecht 2000: Interlokales Privatrecht oder universelles Gemeinschaftsrecht?“, *Praxis des Internationalen Privatrechts und Verfahrensrechts* – IPRax, 2000, Nr. 454, 460.

62 — Žr. šios išvados 45 punktą ir nuorodas, pateiktas 16 išnašoje, bei šios dienos mano išvadą byloje *Gambazzi* (C-394/07, dar nepaskelbta Rinkinyje, 43 punktas).

teisinėje sistemoje esmine laikoma teisės norma arba toje teisinėje sistemoje pagrindinė pripažįstama <...> teise“ teismo praktikos sprendime *Krombach* prasme⁶³, yra labai abejotina.

111. Kaip jau pažymėta, reikalavimai ir kreipimaisi Saugumo Tarybos rezoliucijose dėl Kipro bet kokių atveju yra per daug bendro pobūdžio, kad būtų galima iš jų formuluoti konkrečią pareigą nepripažinti jokio Kipro Respublikos teismo sprendimo dėl nuosavybės teisių į Šiaurės Kipre esantį sklypą. Nepaisant to, taip pat visiškai nėra aišku, ar atsižvelgiant į nagrinėjamą kontekstą sprendimo pripažinimas būtų naudingas, ar žalingas Kipro klausimui išspręsti ir ar jis apskritai būtinas M. Apostolides pagrindinių teisių apsaugai⁶⁴.

112. Todėl į trečiąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti, kad valstybės narės teismas negali atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimo, remdamasis viešosios tvarkos sąlyga pagal Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punktą ir motyvuodamas tuo, kad šis sprendimas aiškiai atitinka formalius vykdytinumo priėmimo valstybėje reikalavimus, tačiau jo neįmanoma ten įvykdyti dėl faktinių priežasčių.

63 — Sprendimai *Krombach* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 37 punktas) ir *Renault* (minėtas šios išvados 49 išnašoje, 30 punktas).

64 — Žr. 45 ir 49–52 šios išvados punktus.

4. Dėl ketvirtąjo prejudicinio klausimo

113. Ketvirtuoju klausimu siekiama išsiaiškinti, ar dėl pažeidimų, padarytų įteikiant bylos iškėlimo dokumentą, gali būti atsisakyta pripažinti sprendimą už akių pagal Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 punktą, jei minėtas sprendimas buvo išnagrinėtas atsakovo pradėame apeliaciniame procese.

114. Pagal 34 straipsnio 2 punktą už akių priimtas sprendimas nėra pripažįstamas, jei bylos iškėlimo arba lygiavertis dokumentas atsakovui nebuvo įteiktas arba paskelbtas laiku ir taip, kad atsakovas galėtų pasirengti gynybai. Pagal šią nuostatą tokio pobūdžio įteikimo trūkumai negali būti ginčijami, jei atsakovas neapskundė sprendimo už akių, nors galėjo tai padaryti.

115. Nagrinėjamoje byloje sutuoktiniai Orams iš tikrųjų sprendimą už akių apskundė Nikosijos apylinkės teismui. Jų apeliacinis skundas buvo atmestas po išsamaus ir nešališko teisminio nagrinėjimo, nes nebuvo pateikta įtikinamų atsikirtimų (*arguable defence*) į ieškinį. Nepaisant to, sutuoktiniai

Orams nurodo tam tikras ieškinio įteikimo aplinkybes, dėl kurių jiems buvo sunkiau laiku pasirengti gynybai, ir teismo praktiką dėl Briuselio konvencijos 27 straipsnio 2 punkto⁶⁵.

116. Vis dėlto sprendime *ASML*⁶⁶ Teisingumo Teismas nurodė Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 punkto ir Briuselio konvencijos 27 straipsnio 2 punkto skirtumus. Pagal Briuselio konvencijos 27 straipsnio 2 punktą sprendimas nepripažįstamas, „jeigu jis buvo priimtas už akių ir jeigu atsakovui nebuvo tinkamai ir laiku įteiktas pranešimas apie keliamą bylą arba lygiavertis dokumentas, kad jis galėtų pasirengti gynybai“.

117. Kita vertus, Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 punkte nėra reikalavimo būtinai tinkamai įteikti pranešimą apie keliamą bylą⁶⁷, tačiau reikalaujama veiksmingai laikytis teisės į gynybą. Jei procese nedalyvavęs atsakovas neapskundė sprendimo, nors turėjo galimybę tai padaryti, tuomet pagal Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 punktą preziumuojama, kad nepaisant įteikimo pažeidimų teisė į gynybą buvo užtikrinta.

118. Todėl minėta teismo praktika dėl Briuselio konvencijos 27 straipsnio 2 punkto negali būti taikoma Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 punktui⁶⁸.

119. Naujoje šios nuostatos redakcijoje labiau akcentuojamas tikslas palengvinti sprendimų pripažinimą ir vykdymą, tačiau nepažeidžiant teisės būti išklausytam, kuri pagal nusistovėjusią praktiką yra viena iš pagrindinių teisių, kurių užtikrinimą turi prižiūrėti Teisingumo Teismas⁶⁹.

120. Nagrinėjamu atveju buvo galima apskūsti Nikosijos apylinkės teismo priimtą sprendimą už akių ir sutuoktiniai Orams tuo pasinaudojo. Šiuo atveju iš Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 punkto aišku, kad negalima atsakyti pripažinti ir vykdyti sprendimo, remiantis ieškinio įteikimo pažeidimais.

121. Bet kokių atveju tai taikytina tada, kai teisė būti išklausytam pažeidžiama ne dėl ypatingų aplinkybių, pavyzdžiui, apeliacinio proceso sąlygos. Tačiau nėra jokių požymių, kad pagrindinėje byloje ši teisė būtų pažeista.

65 — 1990 m. liepos 3 d. Sprendimas *Lancray* (C-305/88, Rink. p. I-2725, 23 punktas); 1992 m. lapkričio 12 d. Sprendimas *Minimet* (C-123/91, Rink. p. I-5661, 21 punktas); 1996 m. spalio 10 d. Sprendimas *Hendrikman ir Feyen* (minėtas šios išvados 50 išnašoje, 18 punktas) ir 2006 m. vasario 16 d. Sprendimas *Verdoliva* (C-3/05, Rink. p. 1579, 29 punktas).

66 — Minėtas šios išvados 39 išnašoje, 19 ir paskesni punktai.

67 — Sprendimas *ASML* (minėtas šios išvados 39 išnašoje, 20 punktas).

68 — Generalinio advokato P. Léger nuomone, iš Reglamento Nr. 44/2001 priėmimo aplinkybių matyti, kad naujoji redakcija buvo tikslingai skirta tam, kad būtų įveiktos pasekmės, atsiradusios iš nurodytos praktikos dėl Briuselio konvencijos 27 straipsnio 2 punkto (žr. 2006 m. rugsėjo 28 d. Išvadą byloje *ASML* (minėta šios išvados 39 išnašoje, 51 ir paskesni punktai)).

69 — Žr. sprendimą *ASML* (minėtas šios išvados 39 išnašoje, 23 ir paskesni punktai).

Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo išvadomis, sutuoktiniai Orams savo teisinę poziciją galėjo pateikti per išsamų ir nešališką teismo procesą. Sprendimą dėl apeliacinio skundo buvo galima apskūsti netgi Aukščiausiam Teismui ir sutuoktiniai Orams šia galimybe pasinaudojo, tačiau nesėkmingai.

122. Taip pat aplinkybė, kad pagal Kipro teisę atsakovas, siekdamas panaikinti sprendimą už akių, turi pateikti įtikinamų atsikirtimų, kaip matyti, reikšmingai nepažeidė sutuoktinių Orams teisės į gynybą. Sprendimo pripažinimo ir vykdymo procese pagal reglamento 36 straipsnį ir 45 straipsnio 2 dalį neturi būti atsižvelgta į tai, kad šioje byloje jiems nepavyko savo teisine pozicija įtikinti Kipro Respublikos teismų.

123. Taigi į ketvirtąjį klausimą reikia atsakyti, kad Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 punktą reikia aiškinti taip: dėl pažeidimų, padarytų įteikiant bylos iškėlimo dokumentą, negali būti atsisakyta pripažinti ir vykdyti sprendimo už akių, jei iš pradžių neatvykęs į teismą atsakovas turėjo galimybę apskūsti sprendimą už akių, o sprendimo priėmimo valstybės teismai išnagrinėjo sprendimą išsamiai ir nešališkai, ir nėra požymių, kad atsakovo teisė būti išklausytam šiame procese buvo pažeista.

5. Dėl penktojo prejudicinio klausimo

124. Atsižvelgiant į atsakymą į ketvirtąjį klausimą, nereikia atsakyti į penktąjį klausimą.

V — Išvada

125. Remdamasi pateiktais svarstymais, siūlau į *Court of Appeal* pateiktus klausimus atsakyti taip:

1. 2003 m. Stojimo akto Protokolo Nr. 10 1 straipsnio 1 dalyje numatytas *acquis communautaire* taikymo atidėjimas tose Kipro Respublikos dalyse, kuriose Kipro

Respublikos vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės, netrukdo kitos valstybės narės teismui, remiantis Reglamentu Nr. 44/2001, pripažinti ir vykdyti Kipro Respublikos teismo sprendimo, susijusio su jo valstybės vyriausybės nekontroliuojama teritorija.

2. Reglamento Nr. 44/2001 35 straipsnio 1 dalis kartu su 22 straipsnio 1 punktu nesuteikia valstybės narės teismui teisės atsisakyti pripažinti arba vykdyti kitos valstybės narės teismo sprendimą, jei jis susijęs su sklypu tos kitos valstybės narės dalyje, kurioje pastarosios vyriausybė nevykdo veiksmingos kontrolės.
3. Valstybės narės teismas negali atsisakyti pripažinti ir vykdyti sprendimo, remdamasis viešosios tvarkos sąlyga pagal Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punktą ir motyvuodamas tuo, kad šis sprendimas aiškiai atitinka formalius vykdytinumo priėmimo valstybėje reikalavimus, tačiau jo neįmanoma ten įvykdyti dėl faktinių priežasčių.
4. Reglamento Nr. 44/2001 34 straipsnio 2 punktą reikia aiškinti taip, kad dėl pažeidimų, padarytų įteikiant bylos iškelimo dokumentą, negali būti atsisakyta pripažinti ir vykdyti sprendimo už akių, jei iš pradžių neatvykęs į teismą atsakovas turėjo galimybę apskusti sprendimą už akių, o sprendimo priėmimo valstybės teismai išnagrinėjo sprendimą išsamiai ir nešališkai, ir nėra požymių, kad atsakovo teisė būti išklausytam šiame procese buvo pažeista.